

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
K č.j. : 011.638/86-ZPO

Příloha IV

~~SECRET~~

Výtisk č. : 31
Počet listů: 14

V y s t o u p e n í
ministra zahraničních věcí RSR I. VADUVY
Varšava, 19. března 1986

Vážení soudruzi,

především bych chtěl vyjádřit našim hostitelům, soudruhu ministru Marianu Orzechowskému, nejvřelejší poděkování za podmínky, které byly vytvořeny pro naše setkání, za pohostinnost, kterou jsme obklopovali v překrásném hlavním městě spřáteleného Polska.

Souhlasíme s návrhem programu porady a jsme toho názoru, že soudružská výměna názorů, závěry a dokumenty, které vypracujeme, mají obzvláštní význam pro upevnění součinnosti našich zemí, zvýšení jejich podílu na procesu přechodu k praktickým opatřením směřujícím k odzbrojení, v prvé řadě jadernému, v Evropě, zabezpečení míru a bezpečnosti na kontinentu a v celém světě. Naše setkání se uskutečňuje v podmírkách, kdy mezinárodní situace zůstává mimořádně ostrou a napjatou v důsledku závodů ve zbrojení, především v oblasti jaderných zbraní, imperialistické politiky síly a vnitřováni do vnitřních záležitostí jiných států. To vše vede k narůstání hrozby nové světové války,

která by nevyhnutně způsobila jadernou katastrofu a zničila samotné podmínky existence života na naši planetě.

Pokračující rozmísťování jaderných raket středního doletu v Evropě, zesilování militarizace kosmu, hrozby silou v přímém sousedství našeho kontinentu - v oblasti Středomoří, spravedlivě vyzývají hluboké zne- pokojení národů, mají zhoubný vliv na politiku uvolňování, bezpečnosti a míru, vyžadují více než kdy jindy zesílení boje socialistických a pokrokových sil všech národů proti zbrojení, za zastavení rozmísťování nových jaderných raket a přechod ke snižování počtu již instalovaných.

Proto také Rumunsko, soudruh Nicolae Ceaušescu, generální tajemník Rumunské komunistické strany, prezident Rumunské socialistické republiky jsou toho názoru, že základní otázkou současnosti je obrana míru, zastavení závodů ve zbrojení a přechod ke konkrétním opatřením směřujícím k odzbrojení, k likvidaci jaderných zbraní. V roce 1986, vyhlášeném OSN za Mezinárodní rok míru, je zapotřebí učinit vše, dokud není pozdě, v nejvyšším zájmu našich zemí, pro obranu posvátného práva národů na existenci, svobodný a důstojný život a mír, vše pro to, aby se lidstvo dalo cestou odzbrojení, odstranění jaderné hrozby.

Vážení soudruzi!

Rumunský lid, napomáhající spolu s dalšími socialistickými zeměmi zabezpečení míru, vynaloží v současném období všechny své sily pro realizaci závěrů XIII. sjezdu RKS, úkolů 8. pětiletky, která předpokládá dosažení nových kvalitativních změn v práci a životě všeho lidu, přechod Rumunska do nové, vyšší etapy ekonomického a sociálního rozvoje, splnění Programu vybudování socialistické všestranně rozvinuté společnosti, který vytýčila naše strana, dalšího pokroku země na cestě ke komunismu.

Rumunská veřejnost, stejně jako veřejnost světová, se s živým zájmem seznámila s programem opatření směřujících k odzbrojení, se kterým vystoupil generální tajemník ÚV KSSS soudruh Michail Gorbačov.

Z tribuny nedávno uskutečněného XXVII. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu nejvyšší představitel naší strany a státu ve svém vystoupení řekl: "Vítáme a plně podporujeme iniciativy a návrhy Sovětského svazu, směřující ke snížení jaderných zbraní o 50%, ukončení jaderných pokusů, zabránění militarizaci kosmu. Za zvlášť významný považujeme Sovětským svazem předložený program likvidace všech arzenálů jaderných zbraní do konce století a jsme toho názoru, že nelze šetřit silami pro jeho uskutečnění.

Národy očekávají, že Spojené státy a jejich spojenci v NATO zaujmou realistickou pozici a na základě návrhů, učiněných oběma stranami, bude dosaženo odpovídajících dohod s cílem odstranit hrozbu jaderné války a nedopustit militarizaci kosmického prostoru."

V průběhu setkání máme zhodnotit situaci v Evropě a současné mezinárodní situaci, dohodnout se na praktických akcích k uskutečnění odzbrojení, především jaderného, ukončení politiky vojenské konfrontace, obnovení politiky uvolňování a míru. Vycházejíc ze skutečnosti, že hodnocení učiněná našimi vedoucími představiteli na říjnové poradě v Sofii v r. 1985 a tam přijaté závěry zůstávají i nadále plně aktuální, Rumunsko je toho názoru, že naše země musí ještě více upevnit svou spolupráci, se vší rozhodností prosazovat jejich realizaci.

Rumunsko považuje za zvlášť významné odstranění jaderných raket středního doletu z Evropy, osvobození kontinentu od jakýchkoli jaderných zbraní, což by Evropu zbavilo břemene nebezpečí jaderné katastrofy a současně přispělo k ozdravění politického klimatu, upevnění politiky uvolňování a spolupráce na celém světě.

Z těchto důvodů, v souladu s rumunskou koncepcí, by měl komplexní program odzbrojení po etapách obsahovat, kromě prioritních opatření, zaměřených na snížení a likvidaci jaderných zbraní, konkrétní a efektivní opatření směřující ke snížení konvenčních zbraní, ozbrojených sil a vojenských rozpočtů a rovněž další opatření, která by mohla napomáhat realizaci všeobecného odzbrojení. V závěru svého vystoupení vás v krátkosti seznámím s některými připomínkami a návrhy Rumunska v souvislosti s uskutečněním komplexního programu snížení a likvidace jaderných zbraní, dosažení všeobecného odzbrojení.

Zesílení závodů ve zbrojení je jedním ze základních faktorů prohloubení světové ekonomické krize, zdrojem válečné propagandy, zapříčinuje psychózu nejistoty v mezinárodním životě. Vždyť reálný proces odzbrojení by kromě kladného vlivu na politickou stabilitu ve světě uvolnil i značné materiální a lidské zdroje, které by bylo možno využít k urychlení ekonomického a sociálního rozvoje všech zemí, zvláště rozvojových.

V souvislosti s tím a berouc v úvahu ustanovení Protokolu sofijské porady, ve kterém se navrhuje výboru ministrů zahraničních věcí vytvořit skupinu expertů, která by prostudovala otázku týkající se zmrazení a snížení vojenských rozpočtů a početního stavu vojsk členských států Varšavské smlouvy, navrhujeme přistoupit k vytvoření takové pracovní skupiny a začít jednat v Bukurešti ve II. čtvrtletí tohoto roku.

Považujeme za nutné aktivizovat a co možná nejfektivněji využívat všechna existující fóra rozhovorů o otázkách odzbrojení, zvýšit roli a zodpovědnost OSN v této oblasti. Je zapotřebí učinit vše pro úspěšné zakončení stockholmské Konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a odzbrojení v Evropě, vídeňských rozhovorů o snížení stavu ozbrojených sil a výzbroje ve Střední Evropě.

Je nutné, aby v rámci Ženevské Konference o odzbrojení představitelé našich zemí působili s cílem dosáhnout dohody o odvrácení jaderné války, zákazu všech jaderných výbuchů.

Rumunsko důsledně vystupuje za zabezpečení kontinuity celoevropského procesu, v rámci něhož by všechny státy společně projednávaly a rovněž řešily pro ně společné otázky míru, bezpečnosti a spolupráce na kontinentu. V tomto smyslu věnujeme zvláštní pozornost vídeňskému setkání účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, které se uskuteční v tomto roce. Vyjadřujeme přesvědčení, že v konstruktivním duchu a v případě ochoty spolupracovat, se na vídeňském setkání podaří učinit kroky vpřed na cestě k upevnění důvěry, bezpečnosti a odzbrojení na kontinentu, což silně ovlivní všeobecnou politickou situaci.

V rámci procesu zajištění bezpečnosti v Evropě a v první řadě snah, směřujících k odzbrojení, Rumunsko věnuje zvláštní pozornost situaci na Balkánu, pevně vystupuje a bojuje za vytvoření pásmá bez jaderných a chemických zbraní na Balkánu, podporuje vytvoření takových pásem na Severu a ve Střední Evropě a rovněž v ostatních oblastech světa. Významným přínosem pro snahy o likvidaci chemických zbraní na evropském kontinentě je Výzva vedoucích státních představitelů Rumunska a Bulharska k vytvoření pásmá bez těchto zbraní na Balkánu. V duchu této politiky vyjadřujeme souhlas s obsahem Výzvy evropským státům, USA a Kanadě k vytvoření bezjaderných pásem v Evropě, s dokumentem, schváleným pracovní skupinou členských států naší Smlouvy, který bude rozšířen hostitelskou zemí - Bulharskou lidovou republikou.

Co se týče té části Protokolu sofijského jednání na nejvyšší úrovni, ve které se hovoří o vytvoření mnohostranné skupiny pro vzájemnou aktuální informaci, a to

v jednoduché a pružné formě, souhlasíme s vytvořením pracovní skupiny expertů pro studium otázek zaměření a konkrétních forem činnosti skupiny pro aktuální informaci.

Vážení soudruzi!

Ve své mezinárodní činnosti Rumunsko tvrdě vystupuje za řešení existujících regionálních konfliktů, všech sporných otázek mezi státy jednáním, za úplné odstranění síly a hrozby silou z mezinárodních vztahů.

V této rovině pokládáme za nevyhnutné zvyšovat politické a diplomatické úsilí, předkládat nové iniciativy a opatření v zájmu úplného a spravedlivého urovnání situace na Blízkém východě. V současné době se vytvořila situace, která vyžaduje svolání mezinárodní konference o Blízkém východě, organizované pod patronací OSN za účasti všech zainteresovaných stran, včetně OOP, SSSR a USA a dalších stálých členů Rady bezpečnosti, jakož i států, které mohou přispět k mírovému urovnání na Blízkém východě. Pouze takováto konference může v současných podmínkách zabezpečit politické řešení problémů v této oblasti.

Současně s tím je zapotřebí aktivizovat úsilí o urychlené ukončení války mezi Iránem a Irákem, stažení vojsk obou stran za mezinárodně uznané hranice, o zahájení jednání mezi těmito zeměmi za účelem vyřešení sporných otázek, obnovení spolupráce a dobrých sousedských vztahů.

Zasazujeme se o výlučně politické řešení v tomto duchu sporných otázek i v jiných oblastech světa.

Jsme toho názoru, že je nutná aktivnější součinnost socialistických zemí s hnutím nezúčastněných na základě přísného dodržování všeobecně uznávaných principů nezávislosti a suverenity, plné rovnoprávnosti, nezasahování do vnitřních záležitostí, nepoužití síly nebo hrozby silou. To by mělo pozitivní vliv na celý komplex mezinárodních

vztahů a příznivě se odrazilo ve vztazích mezi nezávislými zeměmi.

Vytvoření atmosféry míru a mezinárodní důvěry předpokládá rozhodné odstranění všeho, co narušuje suverenitu států, co rodí nejistotu a nestabilitu v mezinárodních vztazích. Tímto směrem, podle našeho názoru, se nese boj proti teroristickým akcím a takovým jevům, jako je státní terorismus prováděný některými zeměmi. Tyto činy jsou absolutně cizí našim koncepcím a názorům na formy mezinárodní činnosti. Naše země odsuzuje a rozhodně odmítá použití sýly a hrozby silou některými státy, které ospravedlňují takovéto odsouzení hodné a pro mír nebezpečné akce bojem proti individuálnímu terorismu.

V souladu s koncepcí naší strany a státu, soudruha N. Ceaușescu, je hlavním požadavkem našich dní likvidace nízkého stupně rozvoje a vytvoření nového mezinárodního ekonomického řádu. Situace, která se vytvořila ve světové ekonomice vyžaduje rozhodný postup v zájmu dosažení radikálního obratu v této oblasti, vytvoření nového mezinárodního ekonomického řádu.

Mimořádné znepokojení vyvolává stále se zhoršující postavení rozvojových zemí. Zvláště ostrou se jeví otázka zahraniční zadluženosti těchto zemí, jejího vlivu na ekonomiku rozvojových zemí, na světovou ekonomiku jako celek. To si vyžaduje opatření, která by představovala efektivní podporu rozvojovým zemím. V tomto smyslu Rumunsko předložilo komplex návrhů.

Zároveň je nevyhnutné zrušit diskriminační opatření, omezení a protekcionismus ze strany západních zemí ve vztahu k rozvojovým zemím.

Jelikož si uvědomujeme vyhrocenosť a důležitost těchto otázek, jsme toho názoru, že socialistické země musí bez váhání přistoupit k vypracování komplexního pro-

gramu podpory a široké diferencované spolupráce s rozvojovými zeměmi. Sofijské zasedání politického poradního výboru navrhlo, aby výbor ministrů zahraničních věcí rozpracoval projekt politického dokumentu. V tomto smyslu rumunská delegace navrhuje přijmout rozhodnutí vytvořit pracovní skupinu, která by ihned přistoupila k rozpracování projektu politického dokumentu a otázkách překonání zaostrosti a vytvoření nového mezinárodního ekonomického řádu. Jak již bylo konstatováno na setkání náměstků ministrů zahraničních věcí v Berlíně v lednu t.r., uvažujeme rovněž o nutnosti vypracovat program akcí k podpoře rozvojových zemí, který by byl přijat v rámci setkání členských států RVHP na nejvyšší úrovni a taktéž dalšími socialistickými zeměmi, které by projevily zájem být účastníky programu.

Tímto způsobem by naše země konkrétně demonstrovaly podporu a solidaritu s rozvojovými zeměmi.

Vážení soudruzi!

Dovolte mi seznámit vás s několika připomínkami a návrhy Rumunska v souvislosti s realizací komplexního programu snížení a likvidace jaderných zbraní, dosažení úplného odzbrojení.

Na základě rozhodnutí politického výkonného výboru ÚV RKS rumunská vláda předkládá některé návrhy a připomínky v souvislosti s programem snížení stavu jaderných zbraní a likvidace celého arzenálu jaderných zbraní do roku 2000.

Naše strana a stát přikládají velký význam programu, který předložil Sovětský svaz v prohlášení generálního tajemníka ÚV KSSS soudruha Gorbačova 15. ledna a rovněž závěrům XXVII. sjezdu KSSS, které znovu potvrdily nevhodnost uskutečnění rozhodných opatření k likvidaci všech jaderných zbraní do konce tohoto století. Rumunská komunistická strana, naše země plně podporuje a vystupuje za důslednou realizaci těchto opatření, která by měla velký

význam pro aktivizaci celého mezinárodního života, pro odvrácení nebezpečí hrozícího světu, bezpečnosti národů a lidské civilizaci. Tyto návrhy mohou mobilizovat pokrokové demokratické síly, národy celého světa, široké protiválečné hnutí v boji za mír a odzbrojení, vytvářet zároveň reálný základ pro uskutečnění jednání a bezprostředně ovlivňovat jejich průběh.

Národy očekávají, že Spojené státy a jejich spojenci v NATO zaujmou realistickou pozici a na základě návrhů předložených oběma stranami přistoupí k uzavření příslušných dohod s cílem odvrátit nebezpečí jaderné války a zastavit militarizaci kosmického prostoru.

Zajištění vojenské rovnováhy obou stran je potřebné uskutečnit nikoliv na základě zvyšování vojenských arzenálů, nýbrž cestou snížení stavu zbraní na minimum. Právě to odpovídá zájmům národů celého světa.

Politický výkonný výbor ÚV RKS, Rumunsko oceňuje význam programu předloženého SSSR a nutnost učinit vše pro jeho realizaci, zároveň však považuje za nevyhnutná některá upřesnění k tomuto programu. V tomto smyslu je potřebné, aby se v první etapě opatření Sovětského svazu k úplné likvidaci raket středního doletu, jak balistických, tak i křídlatých, týkala kromě Evropy i jiných geografických zón, to znamená uvažovat o likvidaci nebo alespoň o omezení těchto druhů zbraní i v Asii, na Dálném východě a rovněž v jiných částech světa.

Co se týče opatření předpokládaných ve druhé a třetí etapě, oceňujeme, že se jeví jako dobrá a odpovídající. Považujeme za velmi důležité učinit vše pro to, aby do roku 1990 bylo dosaženo dohody o zakazu zkoušek jaderných zbraní všemi státy.

Uvědomujeme si, že otázky odzbrojení a zachování míru mohou být vyřešeny jen s použitím širokých opatření, dotýkajících se všech otázek úplného odzbrojení a považuje-

me za nevyhnutné, aby kromě programu likvidace jaderných zbraní byl vypracován i komplexní program odzbrojení, který by obsahoval i opatření k podstatnému snížení konvenčních zbraní, stavu vojsk a vojenských výdajů, zrušení vojenských bloků, likvidaci vojenských základen na území cizích států, jakož i další opatření k posílení důvěry a bezpečnosti národů.

Za prvé: Program musí ještě v první etapě počítat s přechodem ke snížení konvenčních zbraní, stavu vojsk a vojenských výdajů, což by mělo velký politický význam a otevřelo by tím cestu k jadernému odzbrojení, zahrnutému v programu. Bylo by prakticky odstraněno nebezpečí, že ukončením výroby jaderných zbraní vojenské rozpočty budou použity na rozvoj a zdokonalování jiných druhů zbraní, konvenčních zbraní nebo na vytvoření a výrobu nových systémů a druhů jaderných zbraní.

S ohledem na mohutný rozvoj konvenčních zbraní v posledních letech, růst jejich ničivé síly, v některých účincích blížící se ničivé síle jaderných zbraní, si myslíme, že by bylo možné navrhnut zastavení zdokonalování této výzbroje a její snížení o 20 - 30 % do roku 1990.

V rámci takového snížení omezit množství a typy letadel, lodí, tanků a ostatních kategorií výzbroje, které mohou používat země dvou vojenských uskupení - NATO a Varšavské smlouvy, v prvé řadě USA a SSSR a taktéž ostatní státy. V dalších dvou etapách by bylo potřebné provést nové snížení v takovém rozsahu, aby do roku 2000 snížení v oblasti konvenční výzbroje činilo za tyto tři etapy nejméně, než 50 procent.

Za druhé: Považujeme v této době za nezbytné, aby program zahrnoval podstatné snížení stavu vojsk členských zemí vojenských uskupení, především USA a SSSR a také ostatních zemí, a stav těchto vojsk, které mohou mít tyto země, by byl stanoven dohodou. Takové snížení, zahrnující

všechny druhy vojsk, je potřebné provést každoročně ve stanovených procentech s tím, že by ve vztahu k současnému stavu vojsk činilo 30% k roku 1990 a 50% k roku 2000.

Za třetí: Program musí také zahrnovat každoroční snížení vojenských rozpočtů s tím, že v první etapě do roku 1990, by tyto rozpočty byly sníženy o 30% a do roku 2000 o 50% ve srovnání se současnou úrovní. Velký význam by mělo přijetí jednostranných závazků na zmrzení a snížení vojenských rozpočtů, především jaderných a dalších silně vyzbrojených zemí.

Za čtvrté: Důležité místo mezi těmito kroky vedoucími k upevnění důvěry mezi státy by měla realizace konkrétních opatření při likvidaci všech vojenských základen na území druhých zemí a odchod cizích vojsk na území vlastního státu. Tento krok by se měl uskutečnit v takovém rozsahu, aby byl ukončen do roku 1990. Rovněž je nezbytné, aby všechny státy na sebe vzaly pevné závazky nerozmísťovat více nová vojska a zbraně na území druhých států, zříci se velkých vojenských cvičení, demonstrací síly a ostatních akcí podobného charakteru.

Za páté: Komplexní program odzbrojení musí obsahovat i otázku likvidace vojenských bloků. V tomto smyslu pokládáme za nezbytné působit na vzájemné rozpuštění NATO a Varšavské smlouvy. S cílem vytvořit podmínky pro dosažení tohoto úkolu je nutné působit ve směru snížení vojenské síly obou bloků, růstu důvěry a rozšíření spolupráce v politické, ekonomické a druhých oblastech mezi členskými zeměmi těchto svazků. Velký význam v tomto smyslu by mělo uskutečnění setkání mezi státy NATO a Varšavské smlouvy, na kterém by se posoudily cesty a způsoby realizace odzbrojení a odstranění vojenského nebezpečí, a zároveň by se navrhla a hledala řešení, vedoucí k dosažení odpovídající dohody na sovětsko-americkém jednání v Ženevě.

Zvláštní význam by mělo uzavření členskými zeměmi obou seskupení smlouvy o nepoužití síly a hrozby silou a rozvoji mírových vztahů a spolupráce.

Přijetí a realizace těchto kroků by přispěly k vytvoření podmínek pro přechod k současnému rozpuštění NATO a Varšavské smlouvy, ve smyslu úkolu, který by se měl uskutečnit ne později, než do roku 2000.

Všechny kroky vedoucí k zastavení závodů ve zbrojení a realizaci odzbrojení provést pod přísnou a efektivní kontrolou. Proto je nezbytné v programu konkrétně určit vzájemně přijatelné formy, metody a prostředky odpovídající kontroly, zabezpečující realizaci všech těchto kroků.

Pokládáme za nezbytné vytvořit speciální orgán OSN s reprezentativní účastí, který by pracoval jako orgán OSN a zabýval by se kontrolou realizace kroků všech států vedoucích ke všeobecnému odzbrojení.

Komplexní program musí zohlednit současně s kroky vedoucími k odzbrojení, zvýšené úsilí směřující k rychlejšímu řešení všech ve světě existujících konfliktů mírovými prostředky. Nezbytné je také přijmout tvrdé závazky a určit rozhodné kroky vedoucí k zastavení jakéhokoliv zasahování do vnitřních záležitostí druhých států, zcela se vzdát použití síly a hrozby silou a jakéhokoliv ekonomického, politického a jiného druhu nátlaku.

Předložili jsme zde některé návrhy Rumunska, které pochopitelně nezahrnují vše, co by se mohlo uvést v komplexním programu odzbrojení. Dle našeho mínění zahrnutí těchto návrhů do komplexního programu by se setkalo se širokou podporou všech států a národů, ještě silněji by sjednotilo jejich úsilí v boji za odstranění nebezpečí atomové války a při realizaci všeobecného odzbrojení.

Vycházeje z těchto názorů, Rumunsko navrhuje uložit výboru ministrů zahraničních věcí připravit na příští jed-

nání PPV návrhy, které by byly základem komplexního programu odzbrojení s tím, že tento by byl posouzen a přijat jako program členských států Varšavské smlouvy.

Vážení soudruzi,

v duchu jednání XIII. sjezdu, generální politické linie naší komunistické strany a závěrů společně přijatých na podzim minulého roku v Sofii, RKS a socialistické Rumunsko budou se vší rozhodností vystupovat a těsně spolupracovat se socialistickými zeměmi, s pokrokovými a realistickými silami celého světa v zájmu zabezpečení realizace programu odstranění jaderných zbraní na planetě, všeobecného odzbrojení, budování světa bez zbrani a válek, světa vzájemného pochopení a spolupráce mezi všemi státy.

Zároveň, vycházeje z toho, že vybudování socialismu, realizaci programu ekonomického a sociálního rozvoje všech států je možné zabezpečit pouze v podmírkách míru, rozhodného omezení vojenských rozpočtů a odzbrojení, je nezbytné společně rozvinout širokou politickou aktivitu pro spojení snah národů, všech mírumilovných sil tak, aby byly ukončeny závody ve zbrojení a přejít k efektivním krokům, k uzavření konkrétních smluv a dohod, vedoucích k odstranění nebezpečí ničivé jaderné katastrofy, k realizaci všeobecného odzbrojení.

Vážení soudruzi!

V souladu se závěry XIII. sjezdu RKS a v souladu se stálou péčí vedoucího představitele naší strany soudruha Nicolae Ceaušesca, socialistické Rumunsko je plně odhodláno společně s ostatními socialistickými státy a všemi progresivními, mírumilovnými silami vnést důstojný vklad pro vítězství rozumu, odzbrojení, zabezpečení svobodné a nezávislé budoucnosti všech národů světa.

Vyjadřujeme přesvědčení, že soudružská výměna názorů, probíhající v atmosféře vzájemné úcty, představuje vzájemný zájem, přispěje ve značné míře k rozvoji spolupráce mezi našimi zeměmi a součinnosti při posuzování a řešení otázek míru a bezpečnosti v Evropě, mezinárodního politického života.

Děkuji za pozornost.